

68 Öğrenci Olayları ve Üniversitelerde Politik Şiddet

Mehmet KOCA¹

Özet

Dünyada ve Türkiye’de, 68 diye bir dönemden bahsederken asıl kastedilen bir yıl değil, bir dönemdir. 1966 ve 1971 yılları arasında yaşanan bu dönem, 1968 yılında yaşanan olayların yoğunluğu dolayısıyla 68 dönemi olarak tanımlanmaktadır. 1968 yılı, tüm dünya gençlerinin, özellikle de toplumun ilerici ve dinamik unsurunu oluşturan üniversite gençliğinin, sokaklara dökülerek dünya genelinde siyasal ve toplumsal hareketlilik yarattığı bir dönem olmuştur. Düşünen, okuyan, sorgulayan üniversite gençliği, yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal sorunlarına kayıtsız kalmamış, dolayısıyla 1968 yılı, Dünya ve Türkiye tarihi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1961 Anayasasının ülke genelinde oluşturduğu geçici özgürlük ortamından yararlanan üniversite gençliği, örgütlenmeye başlamış ve eğitimle ilgili taleplerini öğrenci guruplarının da desteğini alarak protesto gösterileriyle dile getirmeye çalışmışlardır. Öğrencilerin başlarda eğitim ile ilgili olan bu talepleri, hükümet yetkilileri tarafından kabul görmeyince, öğrenciler bu kez ülkedeki yönetim anlayışını ve ülkenin siyasal sistemini sorgulamaya başlamışlardır. Bu da öğrenciler arasında fikri ayrılıklara ve bölünmelere sebep olmuş neticede farklı görüşlerde birçok öğrenci gurubu ortaya çıkmıştır. Başlarda sakin birer protesto gösterisi olarak başlayan olaylar, zamanla yerini karşıt gurupların çatışma ve şiddet gösterilerine bırakmıştır. 68 olaylarının şiddet bilançosu oldukça ağır olmuş, Türk Silahlı Kuvvetlerinin hükümete verdiği 12 Mart Muhtırasına kadar geçen sürede sağ ve sol

1 Mehmet Koca, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, mehmetkoca4x4@gmail.com

görüŖlü öğrenci guruplarından onlarca ölü, yüzlerce yaralı verilmiştir. Bu bilgiler ışığında ele alınan bu çalışmayla, dünyada yaşanan 68 olaylarının, Türkiye’de nasıl bir etki oluşturduğunu ortaya koymak ve üniversitelerde yaşanan politik şiddeti, bu şiddeti ortaya çıkaran sebepleri ve bu şiddetin siyasal ve toplumsal sonuçları, yaşanan olaylar ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Üniversite, Gençlik, 68 Olayları, Sosyalizm, Milliyetçilik.

Giriş

İmparatorlukların yıkılıp yerine ulus devletlerin kurulduğu yirminci yüzyıl, dünya siyasi tarihi açısından oldukça önemli bir yüzyıl olmuştur. Giderek yaygınlaşan sekülerleşme arzusu toplumları sarmaya başladığında, bu durumdan en çok etkilenen kurumlardan biri de üniversiteler olmuştur. Ülkelerin modernleşme gayretleri, üniversitelerin eğitim-öğretim programlarını ve öğrenci profilini derinden etkilemiştir. Öğrenciler, devletin gelişimi veya toplumun kalkınması için çaba sarf etmekle birlikte kendi devrimci taleplerini de öne sürmekten çekinmemişlerdir. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası öğrenci hareketleri, etkilerinin tüm dünya üzerinde hissedildiği bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle başlayıp, yirminci yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden bu dönem, öğrencilerin adeta bir sosyal sınıf gibi davrandıkları bir zaman dilimi olmuştur.

1. Dünyada 68 Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Etkileri

1966 yılında başlayıp 1971 yılına kadar devam eden gençlik hareketleri en yoğun dönemini 1968 yılında yaşamıştır. Bu olaylar dünya üzerindeki birçok ülkede ciddi bir siyasal ve toplumsal hareketlilik başlatmıştır. Bu hareketlilik Amerika’dan İngiltere’ye Çin’den Senegal’e İsrail’den Çekoslovakya’ya kadar dünyanın dört bir yanına yayılmış ve eş zamanlı bir şekilde başlayıp devam eden, devrimci yapısıyla tüm dünya

gençliğinin zihinlerine etki eden bu 68 hareketi, gençler için etkilenilen değerlerin ortaya konulduğu bir dönem olmuştur. Özellikle de 1968 yılı, dünyanın sarsıldığı yıl olarak kayıtlara geçmiştir (Erten, 2007: 834).² Bu dönemi anlamak için öncelikle dönemin toplumsal dinamiklerini ve bu hareketleri ortaya çıkaran şartları izah etmek gerekmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası dönemin yükselen dinamik gücü olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), yeni bir dünya görüşünün de öncülüğüne soyunmuştur. Özellikle Soğuk Savaş yıllarının da başlamasıyla istikrarlı bir kalkınma ekonomisine bağlı, yeni tüketim kalıplarının oluşturulmasından güç kazanarak durağan bir toplum modelini hedef alan dünya görüşü, 60'ların krizi ile karşılaşana kadar hüküm sürmeyi başarmıştır (Kızılk, 2011: 87).³ 1965 yılına gelindiğinde gelişmiş ülkeler ABD'nin müthiş bir itibar kaybına uğramasına şahit oldular. Tüketim ideolojisini, Pax Americana (Amerikan Barışı) ana ilkesi gibi barışçı bir söylemle kamufle eden ABD, dünya genelinde yaşanan ekonomik durgunluktan etkilenmesi yetmezmiş gibi, güney eyaletlerinde patlak veren ırkçı (siyah-be-yaz) yaklaşımlar ve Vietnam müdahalesiyle uluslararası kamuoyunun dikkatini üzerine çekmiştir (Gündüz, 2009: 78).⁴

- 2 "Bu dönemde Le Monde gazetesine yansıyan öğrenci hareketleri istatistiği, durumu net bir şekilde ortaya koyar. 1967'de Afrika'daki öğrenci hareketleri gazetede sadece 4 kez konu edilmişken 1968 yılında 81 haber not edilmiştir. Aynı rakam Asya'daki hareketler için 14'ten 50'ye çıkmış, Avrupa'dan gelen öğrenci hareketleri ise adeta patlamış ve 39 dan 450 ye fırlamıştır." A.B. Erten "Türkiye'de 68", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol, Cilt VIII, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, ss. 834-846
- 3 II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından yaşanan hızlı refah artışı ve büyümeden sonra özellikle 60'ların ikinci yarısı bir ekonomik durgunluk dönemi olarak öne çıkmıştır. Söz konusu dönem yani 1966-1970 arası genel olarak Batılı gelişmiş toplumlarda hâkim olan kapitalist sisteminde tıkanıklık yaşamaya başladığı bir dönemdir. o dönem de baş gösteren ekonomik durgunluk da bu süreci tetiklemiş ve pembe rüya puslanmaya başlamıştır. Batı Avrupa'da 1961-1965 arası işsizlik 1.42, 1966-70 arası dönemde 1,8 kadar çıkması ve bunun 1951-55 arası dönemden sonra yakalanan en büyük oran olması tüm bu sürecin neden hızlı geliştiğini anlatmaktadır. A.B. Erten, a.g.m., s. 834-846
- 4 Amerika'da, 68 öncesi ve sonrasında birçok önemli suikast gerçekleşmişti. 1965 yılında siyahi lider Malcolm X öldürüldü. Bir diğer önemli suikast da ırkçılık karşıtı hareketlerin liderlerinden Martin Luther King'in 4 Nisan 1968'de öldürülmesi oldu. Suikastın duyulmasıyla ırkçılık karşıtı binlerce öğrenci ayaklanmış, üniversitelerde eylemler düzenlenmişti. Işıtan Gündüz, 68 Mayısında Paris, İstanbul 2009, s.78

II. Dünya Savaşı sonrası dünya genelinde artan refah seviyesi, hızla gerçekleşen büyüme ve bebek ölümlerinin azalması ile nüfus içinde ciddi bir yekûn tutmaya başlamış bir gençlik söz konusudur. Bu gelişmeler aynı zamanda söz konusu genç nüfusun eğitim süresini ve öğrenci sayılarını arttırarak hiçbir ekonomik süreçte yer almayan bir ara sınıf olarak geçirdikleri zaman dilimini de uzatmıştır.⁵ Artık Batı toplumları salt tüketici niteliği olan ve müzikten, giyime, eğlenceye kadar birbirinden farklı alanlarda ciddi bir piyasa oluşturan genç nüfusa sahiptir. Ama işler istenilenden farklı gelişmiş ve gençlik kendisine giydirilmeye çalışılan kalıplara sığmamaya başlamıştır. Bunun temel iki nedeni olduğu söylenebilir; birincisi, bu gençlik II. Dünya Savaşı'nın yoksunluklarında değil, refah döneminin görkemli günlerinde doğmuştu ve savaş jenerasyonunun azla yetinme ideolojisinden pek feyz almamıştı. Bu da onları kısıtlayıcı tatminkâr bir tutumdan ziyade, davranışlarında aşırı kaçan ve radikal bir tavra sürüklüyordu. İkincisi ise Amerikan hayat tarzının, insanın mutluluğunu, tatminini ve erdemlerini, tüketimin sınırlarına ve tüketim normlarına indirgeyen bir ideolojisi vardı. Böyle bir ideolojinin yarattığı tek tip bir hayat yaratıcı, bireysel, insani inisiyatifleri engellemekte, hatta gençliğin içinde bulunduğu ağır bunalımın da tek müsebbibi gösterilmekteydi. Dönemin radikal gençlik grupları kendilerine sunulan bu kalıpla alay etmeye ve bu hayatın dışında farklı bir hayat arayışına, kısacası marjinal alt kültürlerle yönelmeye başladılar. ABD'de hippie⁶ çizgisi ile başlayan bu antikapitalist protesto 1967

- 5 Bu durumun rakamla ifadesi şöyledir: 1950 ile 1964 yılları arasında üniversiteli öğrenci sayısı ABD ve Almanya'da iki kat Fransa'da 3 kat İngiltere ve İtalya'da ise %50 oranında artmıştır. A.B. Erten, a.g.m., s. 834-846
- 6 68 dönemindeki Vietnam Savaşı ve Dünyanın iki kutba bölünmesi ABD'deki gençleri kendilerine dayatılan kültürü reddedip yeni bir alt kültür oluşturmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu alt kültür oluşturan gençler, solcu kabul edilen ve dönemin 68 kuşağının tabanıydı. Bu gençlerin sadece sol görüşlü olmakla kalmayıp barışı savunan ve savaşa karşıt bir söylemleri vardı. Bu alt kültüre "Hippy kültürü, çiçek çocuklar kültürü ya da Woodstock kültürü" denmekteydi. 68 kuşağı yılları, gençliğin yönetimde söz sahibi olmak isteği ile özgürlük adı altında hippilik kültürünün yaygınlaştığı yıllar oldu. Dünya'da yaklaşık olarak 20 yıl devam edecek olan ve gençler arasında "savaşma seviş" sloganının atıldığı "Hippi" akımı, bu yıllarda gözde olmuştur. Hippy kelimesi İngilizlerin «Yippie» sevinç ünleminden gelmektedir. Gençlerin vücutlarının her yerine yaptırdukları dövmelemin, mini eteklerin, apartman toplu ayakkabı ve

ve 1968 yıllarındaki gençlik hareketleri ile birlikte özellikle de sosyalist öğrenci grupları tarafından benimsenerek politikleşti (Erten, 2007: 836).

Öğrenci hareketlerinin üniversiteyi değiştirmek amacıyla ortaya çıkışının temelinde; aslında üniversitelerin, öğrencilerin beklentilerini karşılamıyor olması yatıyordu. Öğrenci sayısı hızla artarken üniversite olanakları (derslik, yurt, kütüphane, laboratuvar vb.) aynı oranda artmamış, kalabalıklaşan sınıflarda öğrenci ve öğretim görevlisi arasındaki iletişim azalmıştı. Öğrenci ayaklanmalarına yol açan en önemli etkenlerden birisi de; artan öğrenci sayısını karşılayabilecek iş olanaklarının olmamasıydı. Sanayileşmiş kapitalist ülkelerde bile diplomalı işsiz sorunu ortaya çıktı. Bu nedenle başlangıçta üniversite içi sorunlarla ilgili olarak başlayan huzursuzluk, giderek rejime ve mevcut düzene yöneldi (Kışlalı, 1974: 53-54). Öğrenci hareketlerinin kitleselleşmesinde, önemli boyutlara ulaşmasında etkili olan önemli bir unsur da Vietnam Savaşı oldu (Kızık, 2011: 26).⁷ ABD başta olmak üzere birçok ülkede Vietnam Savaşı karşıtı eylemler kendisini gösterir oldu (Lavabre ve Rey, 1998: 22).

Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerinde, özellikle de Batı Avrupa ülkelerinde büyümekte olan öğrenci hareketi, Çin'de Mao öncülüğünde yaşanan Kültür Devrimi, Latin Amerika'da Fidel Castro ve Ernesto Che Guevara'nın önderliğinde yürütülen gerilla mücadelesi ile başarıya ulaşan Küba Devrimi ve ABD emperyalizminin saldırılarına karşı, tüm dünyada yankılanan Vietnam direnişi, 60'larda gelişen öğrenci hareketine ivme kazandıran temel etmenler olmuştur. (Tufan, 2012a: 69) Öğrenciler, dünya üzerindeki bu mevcut sistemlere karşı başlattıkları başkaldırı hareketleriyle savaşların olmadığı, din, dil, ırk ayrımının yapılmadığı, ekonomik sömürü düzeninin olmadığı, huzur ve barışın egemen olduğu yeni bir dünya düzeninin oluşturulmasını talep ediyorlardı.

çizmelerin, erkeklerde uzun saç, sakal ve bıyıkların, küpelerin, iri madalyonların, enli kemerlerin, İspanyol paçalı pantolonların moda olduğu yıllardır. Ayrıca Avrupa ve ABD'de cinsel kimliklerin özgürce gösterilmeye başladığı yıllar olmuştur.

7 Böylesi bir ortamda, 1968 döneminin ilk antiemperyalist gösterilerinin başladığı yer, ABD olmuştu. Amerikan Kongresi, öğrencileri askerlikten muaf tutan yasayı kaldırıyor ve milyonlarca genci Vietnam kapısına sürüyordu. Gençlik "Gitmeyeceğiz" (We don't go) kampanyaları başlatıyordu. M. Kızık., a.g.e., s.26

2. Türkiye’de 68 Hareketi ve Örgütlenmeler

Amerika ve Avrupa’da baş gösteren öğrenci olayları kuşkusuz Türkiye’yi de etkilemiştir. Avrupa’da saman alevi gibi sönen eylemlerin aksine, Türkiye’deki gençlik hareketi, antiemperyalist bir içeriğe bürünerek yükselme göstermiştir. Türkiye’deki 68 hareketinin, Batı’daki 68 hareketinden farkı; Türkiye’deki sol işçi hareketi geleneğinin zayıflığıydı (Soner, 2008: 39). Batı’da güçlü sendikacılık hareketi bir süre sonra öğrenci eylemlerinin üstünde bir etkinlik kazanmıştı. Türkiye’de ise gençler işçiler adına bu sorumluluğu üzerlerine almışlardı.

1960’ların ortalarına gelindiğinde sosyalizm düşüncesi özellikle gençler arasında yaygınlaşmaya başladı. Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de gençlik hareketleri en yoğun olarak 1968 yılında yaşanır olmuştur. Ayrıca, aynı yıl öğrenci hareketlerinde olduğu kadar, işçi hareketlerinde de, sınırlı da olsa bir artış görüldü. Dolayısıyla, 68 kuşağı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gençlik hareketine bir dinamizm kazandırdı. 1965 yılında Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ile başlayıp, 1969’da Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) ile ivme kazanan Türkiye’deki öğrenci-gençlik hareketleri, 1970’lere gelindiğinde birçok soruna çözüm üretmeye çalışan siyasal devrimci örgütlere dönüşecekti (Tufan, 2012: 92). Türkiye’de 1968-71 yılları arasında meydana gelen örgütlü ve bireysel gençlik olaylarının büyük bir çoğunluğu FKF’den Dev-Genç’e uzanan bir çizgideydi. Dev-Genç, 68 kuşağı denilen devrimci gençliğin, FKF’den dönüşen, üniversite ve yüksekokullardaki örgütü olan Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu’nun (TDGF) kısa adıydı. O dönemde Türkiye’de gençliğin esin kaynakları; Filistin bağımsızlık hareketini yürüten Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Güney Amerika’daki devrimci mücadeleyi sürdürürken öldürülen Ernesto Che Guevara ve Mao tarafından yürütülen Çin kültür devrimi idi. Gençlik kitleleri farklı biçimlerde bu örnekleri benimsemişler, hatta bir bölümü FKÖ’nün eğitim kamplarına katılmışlardı. Che Guevara ise, yurt içinde gerçekleştirilmeye çalışılan gerilla hareketinin bir anlamda esin kaynağı olmuştu. Türkiye’deki öğrenci hareketleri Avrupa’da olduğu gibi, üniversite reformu talebi etrafında gelişmiştir. 1968’in boykot ve işgalleri,

üniversite gençliğinin Avrupa'dan edindiği esini Türkçeye tercüme çabalarının ürünüydü (Kürkçü, 1998: 161). İşgaller ve boykotlarla başlayan olaylar, başlangıçta, Fransa'daki öğrenci eylemlerinin özentili bir taklidi gibi algılanarak önemsenmedi. Fakat haklarını elde etme konusunda son derece kararlı olan öğrenciler arasında demokratik bir üniversite özlemi giderek artıyordu. İlk olarak “demokratik üniversite” sloganını ileri süren 68 gençliği, zamanla siyasallaşarak, “Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye”, “Kahrolsun Amerika”, sloganlarını dile getirerek bu temelde yükseliş gösterdi. Yani diğer bir deyişle tamamen siyasallaşır oldu. (Feyizoğlu, 2005: 13).

1968 yılı yalnız sol için değil, sağ kesimde de gençlerin eylemlerinin başlangıç yılıydı. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) gençler üzerindeki teşkilatlanma çalışmaları kısa sürede büyük mesafe kat etti. Kendilerini ülkücü olarak adlandıran gençler 1966-1972 döneminde Ülkü Ocakları ile Genç Ülkücüler Teşkilatında örgütlenmeden önce veya örgütlendikleri sırada başka cemiyetlerde faaliyet göstermekteydiler. Faaliyette buldukları örgütlü yapıların en başında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin Gençlik Kolları, Komünizmle Mücadele Derneği, Türk Ocakları, Kuvayı Milliye Derneği, Milliyetçiler Birliği, Türkiye Milliyetçi Gençlik Teşkilatı, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Türkiye Milli Talebe Federasyonu, Milli Türk Talebe Birliği gibi örgütlenmelerdir. (Feyizoğlu, 2005: 13).

1960'ların ortasından itibaren komünizmle mücadele adıyla ortaya çıkan bu eylemler siyasal yaşamda şiddeti gündeme getirdi. Bu yıllarda milliyetçi kanadı temsil eden Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (daha sonra Milliyetçi Hareket Partisi adını alacak) gençliğe özel bir önem veriyordu. 1968 yılının Ağustos ayında CMKP'li yöneticiler resmiyette bir varlığı bulunmayan başka bir örgütlenme faaliyetine giriştiler. Parti yöneticileri tarafından bir yaz kampı olarak görülen ve kamuoyuna da bu şekilde yansıtılan bu kamplar, esasen Milliyetçi Hareket Partisi Gençlik Kolları, Ülkü Ocakları Birliği, Genç Ülkücüler Teşkilatı'nın organize ettiği, yönettiği, maddi ve manevi yönden desteklediği bu komando kampları gençliği fikri ve fiziki yönden yetiştirmek ve onlara Turancılık

ülküsü vermek gayesiyle 1968 yılı yaz aylarından itibaren yurdun muhtelif il ve ilçelerinde kurulmuştur (Ülkücü Komando Kampları AP (Adalet Partisi) Hükümetinin 1970’te Hazırlattığı MHP Raporu, 1997: 14).

Alparslan Türkeş bu kamplardan biri olan İzmir kampına gönderdiği yazılı mesajda şunları söylüyordu: “*Türk milletinin büyük ümidi sevgili gençler, aziz bozkurtlar, yeryüzünde en büyük güç kaynağı sağlam fikir ve sağlam irfan sahibi olmaktır. Sağlam fikir ancak sağlam vücutta bulunur. Gençlik kamplarında Türkçülük ülküsü ve millî kültürümüzü öğrenerek hakikî bir yarışçı ve sporcu ruhu kazanacaksınız. İnsanların yaşama mücadeleleri zaten geniş şümüllü ve müsamaha kabul etmez bir spordur. Kampınızda kahve köşelerinde pineklemek yerine açık havada varlığını geliştirmek ve yüceltmek, böylece 9 ışıkçılar olarak millete hizmet için hazır olmaya çalışacaksınız. Uzay ve füze çağından da daha yükseklere çıkacak büyük Türkiye kurulacaktır. Mutlu yarınlar Türk milletinin olacaktır. Çalışmalarınız uğurlu ve başarılı olsun. Selâm ve sevgilerim, bakışlarım daima üzerinizde bulunacaktır.*” (Devlet Gazetesi, 14 Temmuz 1969: 4-6) sözleriyle bu kampların ne maksatla kurulduklarını açıkça ortaya koymuştur. Fakat sol görüşlü bazı gazeteci ve yazarlar bu kampları milliyetçi gençleri Marksist gençlere karşı mücadelede eğitmek ve teşkilatlandırmak maksadıyla kurulan kamplar şeklinde haber yapmış, komando kampı olarak adlandırmışlardır. 18 Ağustos 1968 Pazar günü CKMP Genel Başkanı Alparslan Türkeş yaptığı bir açıklamada ise şunları söyler: “*Gençlik Kolları çeşitli sportif ve kültürel faaliyette bulunuyorlar. Bu arada kendilerine judo da öğretiyor komünistler memleketi sahipsiz sanıp da sokak hâkimiyetini kuramazlar. Onların anlayacağı dilden konuşacak memleketçi, milliyetçi çocuklar vardır. Bunun için gençlerimizi mücadeleciler olarak yetiştiriyoruz. Gençlerimiz memleket vazifelerine hazırlıklı bulunuyorlar, bulunacaklardır.*” (Feyizoğlu, 2005: 49) Türkeş’in bu konuda verdiği bilgiye göre sayıları bini aşkın genç genel idare kurulu üyesi Dünder Taşer’in nezaretinde başta Ankara ve İzmir olmak üzere memleketin değişik bölgelerinde bulunan kamplarda eğitime tabi tutulmaktadır.

3. Üniversite Gençliği ve Şiddet

Türk siyasi tarihi açısından 68 yılı, gençlik hareketlerinin zirvesi olarak kabul görmektedir. Bir kuşağa adını veren 1968 işgallerinin odağında ise; başta İstanbul ve Ankara'da bulunan üniversitelerin fakülte işgalleri vardır. Bu sürece kadar, çeşitli üniversite ve fakültelerde ilk olarak eğitim sorunlarının çözümüne yönelik tepkiler içeren bir dizi eylem, sınav boykotları vb. olaylar yaşanmıştır. Üniversite gençliği, üniversite reformu talebi doğrultusunda harekete geçmiş ve ilk kez 12 Ocak 1968'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin (DTCF) işgali ile başlayan eylemler zamanla bütün üniversitelere yayılmıştır. Başlangıçta, üniversite eylemlerinin en belirgin özelliği; genel eğitim sorunları ve üniversite içi sorunlar ile ilgili olmuştur. Yani 1967-68 yıllarında yapılan boykotlardan 33'ü eğitim sitemine karşı, 7'si öğrencilik koşullarının düzeltilmesi talebiyle gerçekleşmiş ve sadece 1 boykot siyasi nitelikte olmuştur (Kışlalı, 1974: 52). Öğrenciler fakültelerde yanlış yetiştirildiklerini dile getirecekler, eğitim kurumlarını robotlaştırma kurumu olarak niteleyeceklerdir (Karadeniz, 1995: 104). Fakat 1969 yılının ilk aylarından itibaren, protestoların genel niteliği değişerek bu andan itibaren eylemler siyasallaşmaya başlamıştır. Eylemlerde siyasal yönün ağırlaşmasının nedeni ise öğrencilerin üniversite sorunlarını var olan düzene bağlama eğiliminden doğmuştur (Kışlalı, 1974: 52). Öğrenci eylemlerinin ilk zamanlarında gerçekleşen şiddet eylemlerine karşı hükümet, şiddete değil sola karşı bir tutum takınmıştır. Sonraki süreçte de sol görüşlü öğrencilere karşı sağ görüşlü öğrenci guruplarının eylemleri karşılıklı misillemeler şeklinde devam etmiştir. Hükümetin sol guruplara karşı tutumu ve polisin olayları bastırmada uyguladığı şiddetten ötürü, sol guruplar kendilerini savunma gerekçesiyle silahlanmaya başlamışlardır. Fakat bu silahlanma çoğu zaman savunmanın amacının çok ötesinde saldırı maksadıyla kullanılabilir hale gelmiştir. O dönem sağ ve sol guruplar arasına pek çok provokatörün de sızdığı bilinen bir gerçektir. Üniversite öğrencileri, sağlam bir örgüt yapılanmasından yoksun oldukları ve bu örgütlenme içerisine bir takım provakatif sızmalar olması dolayısıyla provokasyonlara açık bir halde olmuşlardır. Bu durum ise son derece demokratik taleplerle başlayan öğrenci eylemlerini, provokasyona açık ve dozu gittikçe artan şiddet eylemlerine maruz bırakmıştır.

4. 6. Filo Olayları

1967 yılı, yaklaşmakta olan 68 öğrenci olaylarının hem habercisi hem de hazırlayıcısıydı. Sol karakterli öğrenci örgütlerinin aktif bir şekilde ön plana çıkmasını sağlayan en büyük olay, 1967’de Amerikan 6. filosunun Türkiye’ye gelişi esnasında yaşandı. 1965’te Kıbrıs’ta yaşanan olaylar esnasında iki devlet arasında ilişkileri gerginleştiren Johnson Mektubu⁸ nedeniyle, 1960’lı yıllardan itibaren belli aralıklarla Türk limanlarına uğrayan Amerikan 6. Filo’suna bağlı gemiler, artık öğrenciler arasında, Amerikan emperyalizminin önemli bir figürü olarak görülmüş ve pek de hoş karşılanmamaya başlanmıştır. (Eren, 2012: 121). 6. Filo’nun Haziran 1967’deki Türkiye ziyareti, öğrencilerin protesto etmesi nedeniyle olaylı başladı. Ziyareti protesto etmek amacıyla 24 Haziran günü, öğrencilerin organize ettiği ve binlerce kişinin katıldığı Beyazıt Meydanı’ndan Taksim’e doğru bir yürüyüş düzenlenir. Rıhtımda bulunan Amerikan bayrakları indirilir. Amerikalıların Taksim anıtına koydukları çelenk yakılır. Amerikan 6. Filo’suna bağlı savaş gemileri, bu gergin ortamda 6 Ekim’de İstanbul’a tekrar gelir. Öğrenci kuruluşları ziyareti protesto etmek amacıyla Dolmabahçe’de bir oturma mitingi düzenleme kararı alır. Miting yüzünden Amerikan askerleri karaya çıkamamıştır.

1968’de İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) öğrencileri, Gümüşsuyu yurt binasının polis tarafından basılması sırasında yaşanan olayları protesto etmek amacıyla Taksim Anıtı’na yaptıkları yürüyüşte, gençlerin

8 ABD başkanı Johnson, 5 Haziran 1964’te, İnönü ye bir tehdit mektubu gönderdi. Mektupta, 1960 Kıbrıs Garanti Anlaşması uyarınca, Kıbrıs’a çıkarma harekâtından önce Türkiye’nin ABD’ye danışması gerektiğini; yapılacak müdahalenin Türk ve Yunan kuvvetleri arasında bir savaşa yol açacağını; NATO Bakanlar Konseyi’nin iki NATO üyesi arasındaki bir savaşı düşünülmez kabul ettiğini ileri sürdü. Türkiye’nin müdahale etmesi durumunda SSCB’nin de aynı şekilde Türkiye’ye müdahale edebileceğini, böyle bir durumda da NATO’nun Türkiye’nin savunması için yardım gönderip göndermemesinin de düşünüleceğini anımsattı. Türkiye’nin tek yanlı hareketinin Birleşmiş Milletler Örgütü üyelerinin sert tepkisiyle karşılaşacağına, ABD’nin Türkiye’ye askeri yardım olarak verdiği malzeme ve silahların Kıbrıs’ta kullanılmasına izin vermeyeceklerine dikkati çekti. Johnson’un “azarlayıcı” ve “onur kırıcı” mektubu, iç politikada ABD’ye karşı etkili bir kamuoyu yarattı. E. Korkmaz, Kafa Tutan Günler 68 Güncesi, İstanbul 1992, s.53

bir kısmı yürüyüşü Teknik Üniversite önünde sona erdirmek istemişler, Teknik Üniversite önüne gelindiğinde ise Deniz Gezmiş, liderliğindeki ilerde Devrimci Öğrenci Birliği (DÖB) olarak anılacak bir grup öğrenci Dolmabahçe'ye gidilmesini teklif etmişlerdir. Deniz Gezmiş, burada öğrencileri harekete geçirecek etkili bir konuşma yaparak gurubu Dolmabahçe'ye yönlendirmiştir. Dolmabahçe'ye geldiklerinde öğrenciler, 6. Filo'ya ait motorları taşıyarak, karaya çıkan Amerikan askerlerini de darp edip denize atmışlardır. Müdahale etmek üzere olay yerine gelen Tümgeneral Selami Pekün gençleri uyararak derhal dağılmalarını istemişse de öğrenciler, ordu lehine sloganlar atmaya başlamış ve bir anda Tümgeneral S. Pekün'ü omuzlarına almışlardır. (Karadeniz, 1995: 198).

5. Büyükelçi Komer Olayı

ABD'nin yeni atanan Ankara Büyükelçisi Robert W. Komer Kasım 1968'de Türkiye'ye gelişinin ardından, öğrenci kuruluşları protesto gösterileri düzenledi. FKF ve Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) öğrenci derneği bir kitapçık yayınlayarak, R.W. Komer'i istenmeyen adam ilan ettiler. Amerika'nın Merkezi İstihbarat Teşkilatı olan CIA'in adamı olduğu ve Vietnam'da cephe dışındaki milliyetçileri tasfiye etmek için yürütülen "Pasifikasyon" programının başında olduğu öne sürülen R.W. Komer, öğrenciler tarafından "Vietnam Canavarı" olarak nitelendiriliyordu. İstanbul ve Ankara'da öğrenciler R.W. Komer'in gelişini protesto eden gösteriler düzenledi. Bu gösterilerden en çok gündeme geleni Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki (ODTÜ) protesto oldu. 6 Ocak 1969 günü, ODTÜ Rektörü Kemal Kurdaş tarafından öğle yemeğine davet edilen R.W. Komer'in arabası öğrenciler tarafından ateşe verildi.⁹

9 Cumhuriyet Gazetesi'nin, 7 Ocak günü "Amerikan Büyükelçisinin arabası yakıldı" manşetli haberin içeriğinde şöyle deniyordu: "Amerikan Büyükelçisi Robert Komer'in 06 DC 001 plakalı makam otomobili, dün saat 13.30'da, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde bir grup öğrenci tarafından yakılmış, geç saatlere kadar süren Savcılık soruşturması sonunda 9 öğrenci suçlu görülmüştür. Polis, Savcılığın tevkiflerini istediği bu öğrencileri, Sorgu Yargıçlığına sevk etmek üzere aramaktadır. Olay; Büyükelçinin, Rektör Kurdaş'ın yemeğine davetli olarak Üniversitede bulunduğu sırada meydana gelmiştir."

Eylemi gerçekleştiren öğrenciler girişimlerini “Halk savaşının ilk meşalesi” olarak nitelemişlerdir.

Amerika ve NATO karşıtlığını tırmandıran bu eylem, siyasi partilerde tepkiler doğurmuş, Başbakan Demirel, bu olayın Türk-Amerikan dostluğunu zayıflatmak isteyenlerce gerçekleştirildiğini söylemiştir. İsmet İnönü ise, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Parti Meclisi’nin 16 Ocak günkü toplantısında bu tehlikeli gidişin Türkiye’nin dış siyasasını ve güvenliğini etkileyebileceğine dikkatleri çekmiştir.

Yıllar sonra CIA’ya ait bir kuruluşta, Büyükelçi R.W. Komer, arabasının yakılışını anlatırken öğrencilerin açığa çıkardığı ve etkisiz kıldığı pasifikasyon yöntemlerini şöyle anlatacaktı; “ODTÜ olayı bence siyaset bilimi açısından yeni bir gelişmenin göstergesiydi. Amerika’nın meselenin siyasi boyutunu göremeyip başarısızlığa uğramasının göstergesi oldu. Biz o yıllarda müfredatını teknik alanlara oturtmak suretiyle ODTÜ öğrencilerini *politika dışında tutabileceğimizi sanmıştık, elektriğin ve fiziğin ağır* konsantrasyon gerektiren dersleri, o günkü kafamıza göre öğrencilerin politize olmasını önleyecekti. Hâlbuki üniversiteyi giderek politize olan Türkiye’nin dışında tutabilmek olanaksızdı.” R.W. Komer olayı kamuoyunda da geniş yankı uyandırmıştı. ODTÜ Rektörü Kemal Kurdaş istifa etti. Olaylara karışan 9 öğrenci hakkında polis tarafından yakalama kararı çıkartılmıştır. ODTÜ öğrencileri aralarında imza toplayarak arabayı 9 kişinin değil, hep birlikte yaktıklarını söylemişlerdir. Yaşanan bu olaylar üzerine Akademik Konsey tarafından verilen kararla ODTÜ, bir ay süreyle kapatılmıştır (Höke, 1989: 49-50).

6. Kanlı Pazar Olayı

10 Şubat 1969 tarihinde 6. Filo İstanbul’a tekrar geliyordu. 17 Temmuz 1968’ de Gümüşsuyu Yurdu baskınında hayatlarını kaybeden Vedat Demircioğlu ve Atalay Savaşın ölümü hala sol görüşlü gençlerin hafızasında tazeliğini koruyordu. 16 Şubat 1969’da, çoğunluğu öğrenci kuruluşu olan 76 örgütün katıldığı “Emperyalizme ve Sömürüye Karşı İşçi Yürüyüşü” düzenlendi. Yürüyüş Beyazıt’ta başlayıp Taksim’de sona erecekti. Yürüyüş için valilikten izin de alınmıştı (Kabacalı, 2007: 172).

Afişler, pankartlar, sloganlar eşliğinde büyük bir protesto mitingi daha yapılıyordu. Fakat mitingin önlenme çabaları, sağcı bir baskının gerçekleşeceği haberleri göstericilere ulaşmıştı. Bu nedenle yürüyüş, dışarıya gösterilmemeye çalışılan bir gerilim içinde sürdürülüyordu. Sağcılar tarafından bir saldırının olacağı, sağ basından da açıkça anlaşılıyordu. 14 Şubat'ta Beyazıt'ta yapılan "Bayrağa Saygı" mitinginde din adına komünistlere cihat açıldığı dile getiriliyor, Sağcı gazetelerde "Ya susturacağız, ya kan kusturacağız", "Kızıkları boğmanın vakti geldi" gibi sloganlar yayınlanıyordu (Kabacalı, 2007: 172). Bugün gazetesi 16 Şubat 1969 tarihli başyazısını şöyle bitiriyordu: "Büyük bir fırtınanın başlamak üzere olduğu, topyekûn bir savaşın kaçınılmaz bir hale geldiği ve silahlanmak gerektiği bir dönemde yaşıyoruz. Allah yolunda cihat farzdır ve silahlar patlayacaktır." deniliyordu. Ve silahlar o gün patladı. Bu çağrıya uyan kitle, taksim alanına giren miting koluna saldırmıştı. Saldırı sonucunda 100'den fazla kişi yaralanmış, Duran Erdoğan ve Turgut Aytaç adlı şahıslar hayatlarını kaybetmişti. 20 Şubat 1969 Perşembe günü Milli Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın başkanlığında Çankaya Köşkü'nde yaptığı toplantıda konuyu görüşmüş, Başbakan Süleyman Demirel toplantı çıkışında gazetecilere olaylarla ilgili yaptığı açıklamada "Türkiye'de gerginlik var, batıyoruz demeye gerek yok" demişti. Kanlı Pazar olayları sonrasında yalnızca elinde bıçakla gazetelerde fotoğrafları yayınlanan belediye zabıta memuru Seyid Atmaca cezaevine gönderildi. Ve bir süre sonra da Kanlı Pazar olayları unutuldu (Çetinkaya, 2010: 102).

Büyükelçi R.W. Komer'in arabasının yakılması hadisesinin hemen arkasından gerçekleşen ve 1969 yılının en önemli olayı olan ve tarihe Kanlı Pazar olarak geçen bu olaydır. 12 Mart Askeri Muhtırasına gidüş süreci içerisinde; öğrenci hareketleri bakımından büyük bir dönüm noktasını oluşturur. Bu olay ile birlikte; bu zamana kadar tek taraflı, tek perspektif doğrultusunda ilerleyen öğrenci hareketleri, bu olayın ardından karşılıklı ideolojik görüş mensuplarının çatışması dönemine girilir. Bu olay sonrası; devlet terörüne maruz kaldıkları ve savunmasız oldukları gerekçesiyle, öğrenci örgütleri içerisinde silahlı mücadele düşüncesi

ön plana çıkar. Kanlı Pazar sonrası, üniversite öğrencileri arası politik şiddet ve silahlı mücadelelerin başladığını görmek mümkündür

7. Üniversitelerde Yaşanan Şiddet Olayları

Ülkede 1967 yılından itibaren sayıları gittikçe artan sosyalizm eğilimli örgütlenmelerin en büyük eylem zeminini, Amerikan 6. Filo'sunun Türkiye ziyaretlerinin doğurduğu tepkiler oluşturur. Bu süreç içerisinde kendisini sosyalist dalga karşısında konumlandıran, milliyetçi/muhafazakâr kesim de örgütlenmesini büyük oranda bu dönemde tamamlar. Bu taraf arasında en aktif olan grup ise Alparslan Türkeş önderliğindeki CKMP'yle fiili bağları olan, zamanla Ülkücüler ismini alacak olan Ülkü Ocağı mensubu milliyetçi gruplardır. Bu gruplar daha sonra açılacak kamplara katılmaları dolayısıyla basın tarafından komandolar olarak isimlendirilecektir. Bu karşıt ideolojilere sahip öğrenci örgütleri arasındaki ilk çatışma, 31 Aralık 1968'de Komandoların Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenci derneğini basması ile başlar (Milliyet, 02.01.1969: 1). Bu tarihten itibaren üniversite içinde veya dışında, karşıt gruplar arası şiddet olayları artan bir yoğunlukla 12 Eylül 1980'e çeşitli aralıklarla devam eder. 20 Eylül 1969'da Beşiktaş Işık Mimarlık ve Mühendislik Özel Yüksek Okulu'nda, özel okullarca sömürdüklerini düşünen sol görüşlü öğrenciler tarafından basılır (Milliyet, 20.09.1969: 1). Silah ve molotof kokteyllerinin kullanıldığı saldırı esnasında, çıkan olaylarda Orman Fakültesi öğrencisi Mehmet Cantekin adlı öğrenci ölür, yedi kişi de ağır yaralanır (Cumhuriyet, 20.09.1969: 1; Tercüman, 20.09.1969: 1). 21 Eylül'de Milli Türk Talebe Birliği'nin (MTTB) spor salonunda bir patlama olur. Bomba imal etmeye yönelik birçok malzemenin bulunduğu salondaki patlama olayı esnasında Mustafa Bilgin adlı öğrenci ağır yaralanır (Milliyet, 21.09.1969: 1; Cumhuriyet, 23.09.1969: 1). 1969 yılının sonuna doğru devrimci öğrenciler arasında büyük bir infial yaratan bir olay daha yaşanır. 23 Eylül 1969'da; İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği (İÜTB) Genel Kurulu'na katılmak üzere İstanbul'a gelen ODTÜ'lü öğrencilerden Mustafa Taylan Özgür, Beyazıt Meydanı'ndaki bir gösteri esnasında sırtından vurularak öldürülür

(Cumhuriyet, 24.09.1969: 1; Tercüman, 24.09.1969: 1; Milliyet, 24.09.1969: 1). İlk kez bir öğrenci liderinin faili meçhul bir şekilde öldürülmesi, öğrenci hareketleri içerisinde silahlı mücadelenin kapısını da açmaktaydı. Taylan Özgür'den sonraki ölüm olayı, Aralık 1969'da, sol kesimin ağırlıklı olduğu Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisinde yaşanır. 14 Aralık'ta; Yıldız Camisinden çıkan bazı MTTB üyesi öğrencilerce akademiye yapılan bir baskın esnasında, Battal Mehmetoğlu adlı öğrenci öldürülür (Cumhuriyet, 15.12.1969: 1; Tercüman 15.12.1969: 1; Milliyet, 15.12.1969: 1). Haziran 1968 sonrası üniversitelerin tamamına yakınında görülen en büyük boykot ve işgaller, 1969 kış mevsiminde yoğunlaşır. Üniversite senatoları ve öğrenci birliklerince teklif edilen reform tasarıları kanunlaşmadan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tatile girmesi üzerine üniversitelerdeki bazı yöneticiler istifa eder (Yıldırım, 1997: 306). Üniversitelerdeki Sosyalist öğrenci kuruluşları da; hem istifa eden öğretim üyelerine destek olmak hem de Meclis'in tavrını protesto etmek amacıyla 1969 yılında yeni bir boykot ve işgal dalgası başlatmıştı (Çilengir, 2011: 83).¹⁰ Bu boykot ve işgaller 12 Mart 1971'e kadar artarak devam eder. 1970 senesine geldiği zaman öğrenci hareketleri karakter değiştirmiş, reform taleplerinden ziyade ideolojik kamplaşmaların, kolektif silahlı çatışmaların zirveye çıktığı görülmektedir. Çatışmaların yoğun olarak yaşandığı fakülteler genelde iki tarafın da birbirine denk

10 “16 Mart 1969: Ege Üniversitesi'nde Laborant Okulu, 18 Mart 1969: Ege Üniversitesi Fakülteleri, 8 Nisan 1969: ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 9 Nisan 1969: ODTÜ Rektörlük binası, 11 Nisan 1969: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, 31 Mayıs 1969: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1 Haziran 1969: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Kimya Fakültesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Çapa Tıp Fakültesi, 6 Haziran 1969: İstanbul Üniversitesi Fakülteleri, 7 Haziran 1969: İzmir Yüksek Tekstil Teknik Okulu, 10 Haziran 1969: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Eğitim, Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Veterinerlik Fakültesi, 11 Haziran 1969: Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, 14 Haziran 1969: Atatürk Üniversitesi Fen Fakültesi, Ziraat Fakültesi, 15 Haziran 1969: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, 19 Haziran 1969: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 16 Ağustos 1969: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 4 Kasım 1969: Atatürk Üniversitesi Fakülteleri”1969 Yılı Cumhuriyet ve Milliyet Gazeteleri Koleksiyonları. Aktaran; Sezen Çilengir, Düşünce ve Pratiklerin Uluslararası Dolaşımı: 1968-1970 Yılları Arasında Türkiye'de Üniversite İşgalleri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2011, s.83.

olduğu, bir tarafın diğer tarafa karşı hâkimiyet kurmak istediği okullar idi. Bu okullarda meydana gelen olaylar şunlardır:

- ❖ 28 Ocak'ta ODTÜ'de öğrenciler, rektörlüğe seçilen Mustafa Parlar'ı protesto etmek için boykota başlar.
- ❖ 16 Mart'ta Sosyalist öğrenciler, sağ kesimin elinde bulunduğuna inandıkları Çapa Yüksek Öğretmen Okuluna saldırıda bulunurlar.
- ❖ 22 Mart'ta Milli Eğitim Bakanlığı, artarak devam eden öğrenci çatışmaları nedeniyle Gazi Eğitim Enstitüsü süresiz olarak kapatır.
- ❖ 23 Mart'ta Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğrenciler arasında çıkan çatışma sonucunda Ziraat Fakültesi öğrencilerinden Süleyman Özmen öldürölür.
- ❖ 13 Nisan'da İstanbul Üniversitesi'nde öğrenciler arası çıkan kavga esnasında yedi öğrenci silahla yaralanır. Olaylar nedeniyle üniversite süresiz kapatılır.
- ❖ 22 Nisan'da karşıt görüşlü öğrenciler arası çıkan kavga nedeniyle beş öğrenci yaralanır.
- ❖ 30 Nisan'da Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde çıkan çatışma esnasında Yaşar Serpin adlı öğrenci öldürölür.
- ❖ 4 Mayıs'ta Ankara Üniversitesi DTCE, Fen ve Hukuk Fakülteleri'nde karşıt gruplar arasında çatışma çıkar.
- ❖ 19 Mayıs'ta Sosyalist öğrenciler, özel yüksekokul ve akademi-lerin devletleştirilmesi amacıyla Sultanahmet'te büyük bir miting düzenler.
- ❖ 15 Mayıs'ta Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde süresiz boykot başlatılır.
- ❖ 16 Mayıs'ta Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerini kaldığı Cumhuriyet Yurdu, savcılık kanalıyla aranmak istenir. Aramaya direnen 86 öğrenci gözaltına alınır.

- ❖ 18 Mayıs'ta Atatürk Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkar.
- ❖ 22 Mayıs'ta Ankara Basın Yayın Yüksek Okulu'nda çıkan bir çatışmada solcu öğrencilerden Mustafa Kuseyri öldürülür.
- ❖ 3 Haziran'da Ankara Üniversitesi'nde devamlı çıkan olaylar sonucu, can güvenliği kalmadığı gerekçesiyle Fen, Ziraat, Tıp ve İlahiyat Fakülteleri süresiz kapatılır.
- ❖ 8 Haziran'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde karşıt gruplar arasında çıkan olaylar nedeniyle ülkücü Yusuf İmamoglu adlı öğrenci öldürülür. Olayların devam etmesi üzerine Edebiyat, Fen ve Kimya Fakülteleri süresiz kapatılır.
- ❖ 21 Ağustos'ta Ankara Üniversitesi Hukuk ve DTDF'si komandolar tarafından basılarak işgal edilir.
- ❖ 12 Ekim'de Hacettepe Üniversitesi, ülkücü öğrenciler tarafından işgal edilir.
- ❖ 16 Ekim'de Hacettepe Üniversitesi, SBF Öğrenci Derneği, Dev-Genç, Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) lokalleri basılır ve birçok öğrenci gözaltına alınır.
- ❖ 19 Kasım'da İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi'ndeki olaylar nedeniyle süresiz kapatılır. Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulunda çıkan çatışma nedeniyle ülkücü öğrencilerden Dursun Önkuzu öldürülür.
- ❖ 27 Kasım'da Çapa Yüksek Öğretmen Okulunda çıkan kavgada iki öğrenci vurulur. Yaralılarından Hüseyin Aslantaş 9 Aralık'ta ölür.
- ❖ 27 Kasım'da Ankara Üniversitesi, ODTÜ ve Hacettepe Üniversiteleri'nde boykot başlar.
- ❖ 7 Aralık'ta yine Çapa Yüksek Öğretmen Okulu, çıkan kavgalar nedeniyle süresiz kapatılır.
- ❖ 10 Aralık'ta Çapa Yüksek Öğretmen Okulunda çıkan olayları protesto etmek amacıyla İTÜ'de boykot başlar.

- ❖ 24 Aralık'ta Ankara Fen Fakültesi'nde Dev-Genç üyesi Naif Karaçam öldürülür.
- ❖ 27 Aralık'ta Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde İlker Mansuroğlu, ülkücü öğrenciler tarafından vurulur, ertesi gün ölür.
- ❖ 28 Aralık'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne dinamit atılması nedeniyle, üniversite 13 günlüğüne kapatılır (Kabacalı, 2007: 11).

1967 yılında ABD ve NATO karşıtlığı ile başlayan, 1968 yılında, Avrupa'daki olayların da etkisiyle reform taleplerini gerçekleştirmek için boykot ve işgal eylemleriyle zirveye çıkan öğrenci hareketleri, 1970 yılından itibaren diğer toplumsal kesimlerin de destek ve katılımlarıyla silahlı anarşist hareketlere doğru yön değiştirir. Üniversite talebe kuruluşları yerini, öğrencilerin merkezinde olduğu Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) veya Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) gibi örgütlere bırakır. Örgütlerin yönetimindeki öğrenci kitleleri, üniversite içi veya dışındaki eylemlerine 1971'in başlarından itibaren artırırlar.

1971'in ilk günlerinde itibaren muhtıraya kadar geçen süreç içerisinde, üniversitelerde gerçekleşen olaylar şöyledir.

- ❖ 6 Ocak'ta Ege Üniversitesi'ne ait matbaa binasına bomba atılır.
- ❖ 17 Ocak'ta Çapa Yüksek Öğretmen Okuluna bomba atılır. Ayrıca Edirnekapı'daki Vatan Öğrenci Yurdunda patlama olur.
- ❖ 18 Ocak'ta Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki bir amfiye bomba atılır.
- ❖ 19 Ocak'ta Özel Yükseliş Koleji'ne dinamit atılır.
- ❖ 25 Ocak'ta Çapa Yüksek Öğretmen Okulu bahçesine bomba atılır. SBF öğrenci yurdunda öğrencilerle polis arasında çatışma yaşanır.
- ❖ 29 Ocak'ta Orman Fakültesi öğrenci yurduna dinamit atılır.
- ❖ 19 Şubat'ta Hukuk Fakültesi binasında patlama olur. Ayrıca Hacettepe Üniversitesinde bombalama olayları yaşanır.
- ❖ 20 Şubat'ta ODTÜ öğrencileri Eskişehir yolunu trafiğe kapatır.

- ❖ 22 Şubat'ta Ankara'daki Niğde Talebe Yurduna bomba atılır.
- ❖ 3 Mart'ta Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okuluna dinamit atılır.
- ❖ 5 Mart'ta güvenlik güçlerince ODTÜ'de arama yapılmak istenmesi üzerine öğrencilerle polis arasında çatışma çıkar. 2 öğrenci ölür
- ❖ 6 Mart'ta Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesine dinamit atılır. (Kabacalı, 2007: 13).

1970 yılının sonuna doğru, gittikçe artan şiddet olayları, 1971'de de olanca hızıyla devam etmiştir. Artan şiddet olayları ile birlikte; bir de Ankara Ahlatlıbel radar üssünde görevli dört Amerikan askerinin kaçırılması, olaylara farklı bir boyut kazandırarak siyasi iktidarın tüm dikkatini bu konu üzerine çekmiş ve artık bu eylemler müsamaha gösterilebilecek seviyenin üzerine çıkmıştır. Anarşi olaylarının artması ve hükümetin üzerine düşen görevi yapmaması gerekçesiyle Türk Silahlı Kuvvetleri, 12 Mart 1971'de siyasi iktidara bir muhtıra vermiş ve bu muhtıra ile hem ülkedeki siyasi hayat, hem de öğrenci hareketleri bir süreliğine kesintiye uğramıştır.

Sonuç

27 Mayıs darbesinin ardından 1961 Anayasası'nın sağladığı geçici fikir ve örgütlenme özgürlüğü nedeniyle bir takım talepleri dolayısıyla ülke gündemine dâhil olmak isteyen ve kendileri için önemli gördükleri fikirleri kamuoyu ile paylaşan bir üniversiteli öğrenci kitlesi oluşmaya başlamıştı. Bu öğrenciler arasında başta sosyalizm düşüncesini benimseyenler olmak üzere, milliyetçi ve muhafazakâr düşüncelerde olan öğrenci gurupları da bulunmaktadır. 1968 yılına gelindiğinde dünya öğrenci olaylarının etkisi, yükselen ABD karşıtlığı ve sosyalizm sempatanlığının ülkede zirveye ulaştığı bir dönem yaşanmaktadır. Avrupa'daki üniversitelerde başlayan hareketlere benzer bir şekilde Türkiye'deki olayların başlangıç noktasını da mevcut üniversite sistemine duyulan hoşnutsuzluk ve öğrenci taleplerinin karşılanmaması oluşturur. Fakat Avrupa'dan farklı olarak kısa bir süre sonra, eğitim sistemindeki

aksaklıkların giderilmesi yönünde kendilerine verilen sözlerin tutulmaması nedeniyle öğrenciler, yönetim anlayışını ve ülkenin siyasal sistemini sorgulamaya başlamış ve bu sorunun çözümünü şiddet üzerinden aramışlardır. Sosyalist gençler tarafından dikkatle takip edilen Che Guevara ve Fidel Castro gibi isimlerin, Latin Amerika'da gençlerin arzuladığı devrimi gerçekleştirmeleri ve 27 Mayıs darbesi öncesindeki öğrenci eylemlerinin Demokrat Parti iktidarının sona erdirmesindeki katkısı, öğrencilerin zihinlerinde kendilerinin de bu devrimi gerçekleştirebileceği düşüncesini uyandırmıştır. Öğrenciler, bu konuda hedeflerini gerçekleştirmek için şiddete başvurmaktan da kaçınmayacak çoğu zaman bunun gerekliliğini de savunacaklardır. Sol görüşlü öğrenciler devrimi gerçekleştirmek için, -sağ görüşlü öğrenciler ise buna mani olmak için- silahlı mücadelenin gerekliliğine inanan ve bu amaç için eğitim almak üzere, farklı eğitim kamplarına dahi giden (Filistin Kurtuluş Örgütü ve Komando Kampları) bu öğrenciler, amaçlarına ulaşmak için kamuoyunda ses getirecek şiddet dolu eylemlere giriştiler. Türkiye'de yükselen sosyalist akım karşısında milliyetçi gençler CKMP/MHP ile organik bağı olan ülkücü kuruluşlar (bazı mukaddesatçı ve milliyetçi gençler de MTTB ile birlikte) sol guruplarla şiddete dayalı bir mücadeleye girişirler. Üniversite öğrencileri arasında fakültelere yönelik boykot ve işgaller ile dar bir alanda başlayan hâkimiyet mücadelesi, kısa sürede geniş bir alana yayılan şiddet olaylarına dönüştü. 1960'lı yılların sonuna doğru önce küçük protesto gösterileriyle başlayan üniversite olayları ve gençlik eylemleri, zamanla dozunu arttırarak önce taş ve sopalı kavgalara, daha sonraları da şiddetini arttırarak tüm ülkeye yayılan ve ölümlerle sonuçlanan silahlı, bombalı çatışmalara, anarşi ve terör olaylarına dönüşmüştür. Bu çatışmaların engellenememesi üzerine 12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin verdiği muhtıra ile Adalet Partisi Hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır. Yaşanan tüm bu olaylar neticesinde öğrencilerin bu şiddet içerikli hak arama talepleri amacına ulaşamadığı gibi toplumsal bir kabul de görmemiştir. Askeri darbe ile bir süreliğine pasifize edilen bu öğrenci hareketleri, darbeden birkaç yıl sonra şiddet düzeyi daha da artmış bir şekilde benzer olaylarla tekrar yaşanacaktır. 1970'li yılların sonuna doğru yaşanan bu

öğrenci olayları da bir önceki dönemde yaşanan olaylar gibi sonuçlanarak, yine bir askeri darbenin gerekçesi sayılacak ve 12 Eylül askeri darbesi üniversitelerdeki bu geniş çaplı şiddet olaylarını durduran son askeri darbe olacaktır.

'68 Movement and Political Violence at Universities

Abstract

When referring to a period of 1968 in the world and Turkey, what is meant is actually a symbolic name for a period of time rather than is a year. Therefore, when we say 68 movements which live the summit of 1968, it is necessary to understand a period which briefly create social and political mobility around 1966-1971 in terms of their effects. 1968 is the year when young people of the whole world, and especially the youth of the university, the most progressive and dynamic elements of society, are laid out on the streets. Thinking, reading, questioning youth were not unresponsive to the problems of the age, so it has been an important period in the history of the world and in Turkey in 1968. In a climate of freedom created by the Constitution of 1961, the youth began to organize and express their demands with their protests by the support of all student groups. In the beginning, when these demands, which are related to education, were not satisfied, they have begun to question the government concept and the political system of the country. This has led to disagreements and divisions among students. Over time, these tranquil protests have left its place to mutual clashes of opposing groups and violent demonstrations. The violence of the events of 68 was quite heavy; until memorandum of March 12 which is given to the government by the Turkish Armed Forces (TSK), it has been caused dozens of dead and hundreds of injured from left and right partisan groups.

Key words: Violence, University, Youth, 68 Events, Socialism, Nationalism

Kaynakça

- ÇETİNKAYA H. (2010), *68'den 78'e Sancılı Yıllar Kuşatılmış Sokaklar*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları
- ÇİLENGİR S. (2011), *Düşünce ve Pratiklerin Uluslararası Dolaşımı: 1968-1970 Yılları Arasında Türkiye'de Üniversite İşgalleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Devlet Gazetesi*, (14 Temmuz 1969), S.15
- EREN M. (2012), *Kanlı Pazar, 1960'lar Türkiye'sinde Milliyetçiler, İslamcılar ve Sol*, İstanbul: Kalkedon Yayınları
- ERTEN A.B. (2007), "Türkiye'de 68", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Sol*, 8, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 834-846
- FEYİZOĞLU T. (2005), *Fırtınalı Yıllarda Ülkücü Hareket*, İstanbul: Ozan Yayıncılık
- GÜNDÜZ I. (2009), *68 Mayısında Paris*, İstanbul: Parşömen Yayınları
- HÖKE E. (1989), *1960'lardan 1980'e Gençlik ve Mücadelesi*, İstanbul: Simge Yayınevi
- KABACALI A. (2007), *Türkiye'de Gençlik Hareketleri*, İstanbul: Gürer Yay.
- KARADENİZ H. (1995), *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, İstanbul: Belge Yayınları
- KIZIK M. (2011), *Küresel İsyen 68*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları
- KIŞLALI A. T. (1974), *Öğrenci Ayaklanmaları*, Ankara: Bilgi Yayınevi
- KORKMAZ E. (1992), *Kafa Tutan Günler 68 Güncesi*, İstanbul: Arba Yayınları
- KÜRKCÜ E. (1998), *Hala Bir "68 Kuşağı" Var Mı?*, Cogito, S. 14, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- LAVABRE M.C., H. Rey (1998), "1968 Hareketleri", *Sokakta ve Duvarda 1968*, Ankara: Öteki Yayınevi
- SONER Ş. (2008), *Bizim 68'liler*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları
- TUFAN T. (2012b), *Deniz Gezmiş Fırtınalı Yıllar*, İstanbul: Nokta Kitap

TUFAN T. (2012a), *İbrahim Kaypakkaya'nın Hayatı ve Fikirleri*, İstanbul: Nokta Kitap

Ülkücü Komando Kampları AP Hükümetinin 1970'te Hazırlattığı MHP Raporu, İstanbul: Kaynak Yayınları

YALÇIN H. (2008), *68'in Sırrı*, İstanbul: Kaynak Yayınları

YILDIRIM A. (1997), *FKF Dev-Genç Tarihi*, Ankara: Doruk Yayınları

1969 Yılı Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman Gazeteleri Koleksiyonları.

Cumhuriyet, (20.09.1969)

Cumhuriyet, (23.09.1969)

Cumhuriyet, (24.09.1969)

Cumhuriyet, (15.12.1969)

Milliyet, (02.01.1969)

Milliyet, (20.09.1969)

Milliyet, (21.09.1969)

Milliyet, (24.09.1969)

Milliyet, (15.12.1969)

Tercüman, (20.09.1969)

Tercüman, (24.09.1969)

Tercüman, (15.12.1969)